

اولین‌ها در کربلا

فاضل عرفان

مترجم: محمدحسین خوشنویس

چکیده

همواره برای انسان‌ها جذاب بوده که هر کاری را برای نخستین بار چه کسی انجام داده یا اولین گوینده هر سخنی چه کسی بوده است. «علم اوائل» به شناسایی و معرفی اولین‌ها در هر موضوعی می‌پردازد. اصول و مبادی این دانش در دوره‌های آغازین اسلامی به دست دانشمندان مسلمان تدوین و تبیین شد.

یکی از مهم‌ترین رویدادهای تاریخ تشیع، واقعه کربلا در سال ۶۱ هجری است که به شهادت امام حسین علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام و یارانش در روز عاشورای این سال انجامید. این واقعه جانگداز به قدری منحصربه‌فرد بود که بسیاری از اتفاقات آن هیچ‌گاه در تاریخ تکرار نشد.

از آنجاکه علم اوائل به اولین‌ها در هر موضوعی می‌پردازد، ماجرای کربلا از اهمیت بسزایی در این زمینه برخوردار است و سوژه بی‌نظیری برای آن به شمار می‌رود. این نوشتار در سه بخش «اولین‌ها پیش از عاشورای سال ۶۱ هجری»، «اولین‌ها در عاشورای سال ۶۱ هجری» و «اولین‌ها پس از عاشورای سال ۶۱ هجری» تنظیم شده و در آن از اولین دعای امام حسین علیه السلام در روز عاشورا، اولین شهید از اهل بیت علیهم السلام در روز عاشورا، اولین عزاداری در شهر مدینه و کربلا، اولین سازندگان مرقده امام حسین علیه السلام و... سخن رفته است.

واژگان کلیدی: کربلا، امام حسین علیه السلام، علم اوائل، اولین‌ها.

مقدمه

«علم اوائل» شاخه‌ای از علم تاریخ است که به شناسایی اولین‌ها در هر موضوعی می‌پردازد. انسان‌ها معمولاً دوست دارند افراد پیش‌گام در هر پدیده‌ای را بشناسند و در واقع یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین پرسش‌های آدمی این است که اولین انجام‌دهنده کاری یا گوینده سخنی یا کاشف چیزی را بشناسد.

مورخان در گذشته و حال، اهتمام بسیاری در تدوین مقالات و کتاب‌هایی در این زمینه داشته‌اند. در دوره‌های ابتدایی اسلامی این دانشمندان مسلمان بودند که اصول و مبانی این علم را تدوین کردند و آنها را به شکلی دقیق تبیین نمودند. آنها به ثبت اولین‌ها در هر امری پرداختند و مبادله این مطالب، نقل هر محفل و مجلسی گردیده بود.

«کربلا» و موضوعات و مسائل مرتبط با این شهر مقدس می‌تواند سوژه خوبی برای این موضوع باشد؛ هم از جهت اهمیتی که دارد، هم از جهت ابعاد گوناگون آن و هم از جهت اتفاقات منحصر به فردی که در این سرزمین رخ داده است که ماندش نخواهد آمد. آنچه در این مجال می‌آید، تنها نمونه‌هایی است که به خوانندگان محترم تقدیم می‌شود.

اولین‌ها پیش از عاشورای سال ۶۱ هجری

۱. اولین خاک و اولین آبی که خداوند به آنها برکت داده و تقدس بخشیده، خاک کربلا و آب فرات است.^۱ شاید به همین دلیل است که بسیاری از روایات و احادیث از کربلا به «قُبَّةُ الاسلام» یاد می‌کنند. این سرزمین همان جایی است که کشتی حضرت نوح به اذن خداوند در آن آرام

- گرفت. خاک کربلا به فرموده امام صادق علیه السلام تقدّسش را از ذات باری تعالی وام دارد.
۲. سرزمین کربلا اولین زمینی است که به پیامبری حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله شهادت داد و به همین سبب خداوند «شفا» را در خاکش قرار داد.^۲
۳. اولین کسی که در این سرزمین توقّف کرد و سال‌ها پیش از عاشورای ۶۱ هجری، خبر واقعه خونین کربلا را داد، امیر مؤمنان علی علیه السلام بود.
۴. اولین فاتح منطقه کربلا «عبدالله بن عرفطه» به هنگام فتح عراق در دوره خلیفه دوم بود. همو بود که برای اولین بار این منطقه را به یک پایگاه نظامی مبدّل نمود، ولی پس از مدّتی این پایگاه به کوفه منتقل شد.^۳

اولین‌ها در عاشورای سال ۶۱ هجری

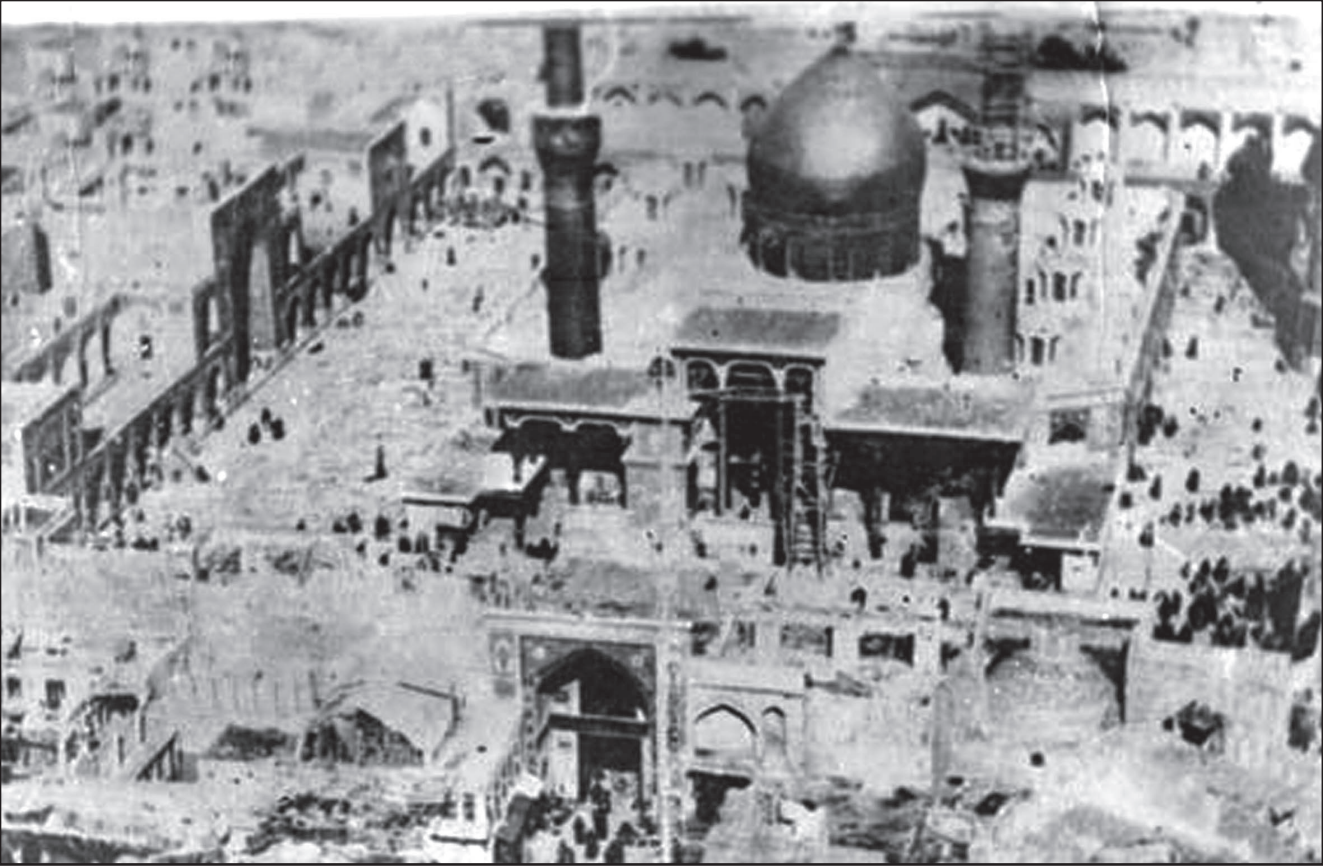
۱. اولین دعای امام حسین علیه السلام در روز عاشورا زمانی بود که حضرت به جمعیت دشمن که به مانند سیلی خروشان پیش می‌آمدند، نگریست و دست به آسمان بلند کرد و به پروردگار چنین عرضه داشت:

خدایا! تو در هر مصیبتی پناهگاه من هستی و تو بودی که لحظه به لحظه بر قلب من آرامش را فرو فرستادی! چه بسیار نگرانی که دل را تُهی و راه چاره را می‌بندد و دوست را ذلیل و دشمن را خُرسند می‌کند. به تو پناهنده می‌شوم و شکایتم را به نزد تو می‌آورم. از هر آنچه غیر توست بیزارم. پس سختی و گرفتاری را از من دور کن که تو منشأ هر نعمت و آرزوی هر آرزومندی.^۴

۲. اولین خطیب روز عاشورا امام حسین علیه السلام بود؛ آن‌گاه که به سپاه ابن‌زیاد چنین فرمود:
- ای مردم! حرف مرا بشنوید و در تصمیم‌گیری عجله نکنید تا شما را به آنچه به نفع‌تان است ارشاد نمایم و علت آمدنم به این سرزمین را برای شما بگویم. اگر عذرم را پذیرفتید و مرا تصدیق کردید، راه درست را رفته‌اید و اگر از انصاف دور شوید و سخنم را نپذیرید، خدا ولیّ من است.^۵

۳. اولین خطیب از اصحاب امام حسین علیه السلام در روز عاشورا «زهیر بن قین بجلی» بود؛ آن‌هنگام که به سوی سپاه ابن‌زیاد حرکت کرد. او در برابر آنان ایستاد و گفت:

ای اهل کوفه! وای بر شما؛ می‌دانید چه می‌کنید؟! حقّ مسلمان بر مسلمان این است که او را نصیحت کند. ما یک دین داریم، اما این تا زمانی است که بین ما شمشیر حاکم نشده باشد.^۶

۴. اولین کسی که به سوی سپاه حضرت حسین علیه السلام تیراندازی کرد «عمر بن سعد بن ابی وقاص» فرمانده لشکر عیدالله بن زیاد بود. او می گفت: «نزد امیر شهادت دهید که من اولین تیر را پرتاب کردم و دیگران پس از من بودند.» در منابع تاریخی آمده است که هیچ یک از اصحاب امام علیه السلام نبود، مگر این که مورد اصابت تیری از سوی دشمن قرار گرفت.^۷

۵. اولین ملعون از لشکر عمر سعد که در روز عاشورا کشته شد «عبدالله بن حوزة تمیمی» بود. او با گروهی به سمت خیمه گاه آمد و فریاد کشید: آیا حسین در میان شماست؟ اما پاسخی نشنید. برای بار دوم که پرسید، باز پاسخی نیامد. بار سوم اصحاب گفتند: این حسین است؛ از او چه می خواهی؟ گفت: ای حسین! تو را به دوزخ بشارت می دهم. حضرت فرمود: دروغ می گویی؛ بلکه من به نزد پروردگار کریم و بخشنده می روم. تو کیستی؟ گفت: ابن حوزة ام. حضرت دستش را به آسمان بالا برد و او را نفرین کرد و فرمود: «اللهم حُرِّهٔ اِلَى النَّارِ». عبدالله عصبانی شد و با اسبش به سوی حضرت تاخت. بین ایشان نهر آبی بود و هنگام پریدن از آن، کنترل خود را از دست داد و بر زمین افتاد، اما پایش در رکاب اسب گیر کرد و آن قدر بر زمین کشیده شد تا هلاک گردید.^۸

۶. اولین شهید از اهل بیت علیهم السلام در روز عاشورا علی بن الحسین علیه السلام ملقب به علی اکبر بود که ۲۷ سال از عمر شریفش می گذشت. به فرموده امام حسین علیه السلام شبیه ترین مردم به رسول خدا صلی الله علیه و آله بود. امام در نقلی می فرماید: «هر گاه مشتاق زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله می شدیم، به علی اکبر نگاه می کردیم».^۹

۷. اولین شهید از اصحاب امام حسین علیه السلام حرّ بن یزید ریاحی بود؛ پس از آن که پشیمان به حضور حضرت شرفیاب شد و امام توبه اش را پذیرفت.^{۱۰}

۸. اولین شاهد واقعه کربلا از عالم بالا، پیامبر اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله بوده است.

۹. اولین بانوی شهیده در عاشورای ۶۱ هـ امّ وهب همسر عبدالله بن عمیر کلبی بود. زمانی که شوهرش روی خاک افتاد، سرش را به دامن گرفت و خون و خاک از چهره اش پاک کرد و به او گفت: «بهشت گوارایت باد. از خدا می خواهم که مرا در بهشت هم جوار تو قرار دهد.» در این جا شمر بن ذی الجوشن به غلامش رستم دستور داد تا عمود بر سر این بانوی گرامی بکوبد. او نیز چنین کرد و او را به فیض عالی شهادت رساند.^{۱۱}

اولین ها پس از عاشورای سال ۶۱ هجری

۱. اولین عزاداری در شهر مدینه منوره توسط امّ سلمه همسر گرامی رسول خدا صلی الله علیه و آله منعقد شد. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ظرف شیشه ای کوچکی به او داده بود که مقداری از خاک کربلا در آن قرار داشت. پیامبر صلی الله علیه و آله به امّ سلمه چنین فرموده بود که برادرم جبرئیل به من خبر داده که اتمم، حسینم را می کشند و این خاک را به من داده و سفارش کرده که هر گاه این خاک به خون تبدیل شد، بدان که حسین کشته شده. این ظرف نزد امّ سلمه بود و او هر روز به آن می نگریست تا این که روزی می بیند خاک درون آن به خون پُررنگ برگشته است. این جاست که فریاد می کشد: «وا حسینه...» سپس شیون و ناله در میان تمام زنان مدینه به راه می افتد، تا جایی که در شهر صدایی بلند می شود که تا آن زمان مانند آن شنیده نشده بود.^{۱۲}

۲. اولین کسی که عزای حسینی را در خود کربلا اقامه کرد «رُبَاب» همسر گرامی امام حسین علیه السلام بود. از امام صادق علیه السلام نقل شده است: آن گاه که حسین علیه السلام کشته شد، همسرش رُبَاب که از طایفه بنی کلب بود، در کربلا ماند و یک سال تمام بر حسین علیه السلام گریست.^{۱۳}

۳. اوّلین زائرِ پشیمان «عبدالله بن حرّ جُعفی» بود که وقتی به کربلا رسید که دید کار تمام شده و دیر رسیده است. پس در کنار قبور شهدا ایستاد و این مرثیه برای آنان خواند:

وَقَفْتُ عَلَى أَجْدَانِهِمْ وَمَحَالِهِمْ فَكَادَ الْحَشَى يَنْفُضُ وَالْعَيْنُ سَاحِبَةً

ایستادم در کنار قبور شهدا و مقتلِ آنان. نزدیک است (که از غم) آنچه در میان دارم، از هم بپاشد، در حالی که چشم اشکبار است.

و در بیت دیگر می گوید:

«پشیمانم از این که چرا از یاری کنندگانِ حسین علیه السلام نبودم! این حسرتی است که هیچ گاه از من جدا نخواهد شد.»^{۱۴}

۴. اوّلین بیماری که با تبرکِ جستن از خاکِ کربلا شفا یافت «محمد بن مسلم» از یاران گران قدر امام محمدباقر علیه السلام بود.^{۱۵}

۵. اوّلین کسی که سرزمین کربلا را حَرَم امن نامید، امام علی بن الحسین زین العابدین علیه السلام بود.^{۱۶}

۶. اوّلین کسی که در مصیبت امام حسین علیه السلام شعر سرود «عقبه بن عمرو» از قبیله بنی سهم بود. در بخشی از قصیده او آمده است:

مَرَرْتُ عَلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ بِكَرْبَلَا فَفَاضَ عَلَيْهِ مِنْ دُمُوعِي غَزِيرُهَا
سَلَامٌ عَلَى أَهْلِ الْقُبُورِ بِكَرْبَلَا وَلَهَا مِنِّي السَّلَامُ بِزُورُهَا

از کنار مرقد حسین علیه السلام در کربلا گذشتم، در حالی که سیل اشکم برای ایشان جاری است. سلام بر اهل قبور در کربلا و این سلام به نیابت از من به زیارتِ آنان می رود.^{۱۷}

۷. اوّلین معترض بر قتل امام حسین علیه السلام «عبدالله بن عمر بن خَطّاب» بود. آن گاه که خبر فاجعه کربلا و آن اتفاقات هولناک به شهر پیامبر یعنی مدینه رسید، فرزند خلیفه دوم نامه ای به یزید در اعتراض به این جنایت نوشت. در بخشی از این نامه آمده است:

«مصیبتی بزرگ به وقوع پیوست و در جهان اسلام واقعه ای سخت محقق شد...».

یزید در پاسخ به عبدالله نوشت: «ای احمق! ما به کاخ آبادی با فرش های گسترده و پُشتی های آماده وارد شدیم و به خاطرش جنگیدیم. اگر حق با ما بوده که هیچ و اگر

حق با آنان بوده، پس پدر تو (عمر بن خطاب) اولین کسی بود که سنگ بنای این ظلم را گذاشت».

وقتی پاسخ نامه یزید به عبدالله رسید، او با فریاد و آه و ناله از خانه بیرون آمد و بر سر و صورت می زد و گریبان خود را درید و گفت:

«ای بنی هاشم! ای قریش! ای مهاجر و انصار! آیا درست است که اهل بیت رسول خدا خوشنشان چنین ریخته شود و شما زنده باشید و راه بروید و بخورید و بخوابید؟!».

نقل است که در تاریکی شب به بیرون مدینه می رفت و در دل صحرا فریادی از عمق جان می کشید و گاهی با مردم علیه یزید و حکومتش سخن می گفت.^{۱۸}

۸. اولین کسانی که شعار «یا لثارات الحسین» را سر دادند «حکیم بن منقذ کنندی» و «ولید بن عسید کنانی» بودند. آن هنگام که سلیمان بن صُرد خزاعی به سوی نخيله حرکت کرد و تعداد یارانش را اندک یافت، این دو را به کوفه فرستاد تا این شعار را فریاد کنند و مردم را به حضور در نخيله تشویق کنند.^{۱۹}

۹. اولین عزاداری عمومی از سوی کوفیان در کنار مرقد امام حسین علیه السلام توسط «گروه توّابین» به فرماندهی سلیمان انجام شد. آنان یک شبانه روز در کنار این مضجع شریف بودند و سپس به سوی میدان نبرد حرکت کردند.^{۲۰}

۱۰. اولین جنگ به عنوان خون خواهی از قاتلان امام حسین علیه السلام و اصحاب و فرزندان در منطقه «عین الورد» میان سپاه سلیمان بن صُرد خزاعی و سپاه ابن زیاد صورت گرفت.^{۲۱}

۱۱. اولین سازندگان مرقد امام حسین علیه السلام «طایفه بنی اسد»^{۲۲} بودند. زائده می گوید: «تعدادی از این امت هستند که خداوند از آنان میثاق مخصوصی گرفته است. آنها میان آسمانیاں معروف ترند تا میان اهل زمین! آنها این اعضای جدا شده از بدن و پیکرهای چاک چاک و به خون غلتیده را جمع کرده و به دل خاک می سپارند و در این صحرا نشانه ای برای قبر سیدالشهدا می گذارند که اثرش هیچ گاه کهنه و فراموش نخواهد شد».

سید بن طاووس در کتاب اقبال می نویسد: «بنی اسد در این صحرا نشانه ای گذاشتند که تا ابد نشان اهل حق و حقیقت خواهد بود».

۱۲. اولین سازنده گنبد و بارگاه بر روی مرقده امام حسین علیه السلام «مختار ثقفی» بود. مسعودی

می نویسد:

زمانی که حکومت کوفه به دست ابو عبیده مختار ثقفی افتاد، دستور داد تا بر روی قبر امام حسین علیه السلام اتاقکی ساخته شود. ساخت این اتاقک با آجر و گچ به پایان رسید. مسجدی نیز در کنار آن برای محل نشستن و عبادت زائران بنا شد... در همان زمان نیز به دستور مختار، گنبدی بر روی این اتاق ساخته شد و روایات مربوط به نحوه زیارت حضرت اشاره به این اتاق و گنبد دارد.^{۳۳}

این بنا چندین مرتبه مورد مرمت و بازسازی قرار گرفت. «موسی بن عباس هاشمی» و «منتصر عباسی» پسر متوکل و «معتضد عباسی» نامشان در زمره این افراد دیده می شود. حتی معتضد با بازسازی حرم امیر مؤمنان علی علیه السلام نیز موافقت کرد. شخصی به نام محمد بن زید معروف به «داعی صغیر» نیز اموال و عطاهای فراوانی از ایران به همین قصد به عراق فرستاد و معتضد به تشویق و پیشنهاد او دست به این بازسازی ها زد. «عضدالدوله بویه» نیز در سال ۳۶۹ ق گنبد جدیدی برای حرم حسینی نصب کرد و داخل حرم را بسیار آراست و آزین بست و پارچه ای از حریر بر روی ضریح چوبی آن حضرت انداخت و خدمات

بسیاری به مردم کربلا داشت؛ از جمله طرح آب‌رسانی به کربلا.^{۲۴}

۱۳. اولین کسی که برای حرم حسینی رواق ساخت «عمران بن شاهین» امیر وقت حجاز بود و رواقی که ساخت، به «رواق عمران» معروف شد که پس از مدتی به رواق «ابراهیم مُجّاب» تغییر نام یافت. او این بنا را به دستور عضدالدوله بُویهی ساخت. وی بعدها بانی ساخت چند رواق دیگر شد.^{۲۵}

۱۴. اولین کسی که به عنوان جهانگرد وارد کربلا شد «ابن بطوطه» مراکشی بود که در سال ۷۲۷ق (۱۳۲۶ م) به این امر همت گماشت. او مشاهداتش از این شهر مقدّس را در سفرنامه‌اش نوشته است. در بخشی از این سفرنامه آمده است:

به شهر کربلا مشهد حسین بن علی علیه السلام مسافرت کردم. شهر کوچکی که نخلستان‌ها آن را دربر گرفته است و منبع آب آن نهر فرات است. حرم مطهر در میان شهر قرار گرفته است. در کنار حرم، مدرسه‌ای بزرگ واقع شده و اتاقکی دارد که به زائرین غذای گرم می‌دهند. خادمان در کنار درب ورودی حرم ایستاده‌اند و افراد را راهنمایی می‌کنند. مردم هنگام ورود به این مکان، عتبه نقره‌ای آن را می‌بوسند.^{۲۶}

۱۵. اولین مناره‌ای که در حرم حسینی ساخته شد «مناره عبّید» و بانی آن «امین‌الدین اولجیائی» بود. او از طرف «سلطان اویس» ایلخانی در سال ۷۶۷ق به ولایت بغداد رسیده بود. مناره عبّید با کاشی معرق تزئین شد. شاه طهماسب صفوی دو قرن بعد یعنی در سال ۹۸۲ق آن را بازسازی و تعمیر نمود.

اولین کسی که برای حرم حسینی رواق ساخت «عمران بن شاهین» امیر وقت حجاز بود و رواقی که ساخت، به «رواق عمران» معروف شد که پس از مدتی به رواق «ابراهیم مُجّاب» تغییر نام یافت.

در سال ۱۳۰۸ قمری «اوغریلاط عثمانی» به بازسازی دوباره این مناره همت گماشت و در سال ۱۳۵۷ق «یاسین هاشمی» نخست‌وزیر وقت عراق به بهانه احتمال سقوط، دستور تخریب آن را صادر کرد.^{۲۷}

۱۶. اولین کسی که مرقد مطهر امام حسین علیه السلام را تخریب کرد، منصور دوانیقی و پس از او هارون الرشید (در ۱۹۳ق) بود. هارون دستور داد تا زمین را شخم بزنند و درخت سدر نزدیک مرقد را قطع کرد تا نشانه این قبر شریف هم از بین برود.^{۲۸} متوکل در سال ۲۳۶ق دوباره دست به تخریب این حرم مطهر زد و خانه‌های اطراف را ویران کرد و آب در زمین و محل قبر مطهر رها کرد و مردم را از زیارت آن بازداشت.^{۲۹} نقل است که متوکل عباسی تا چهار بار دستور تخریب حرم مطهر امام حسین علیه السلام را صادر کرد که اول بار در سال ۲۳۳ق بوده؛ آن‌هنگام که سراغ یکی از زنان آوازخوانش را می‌گیرد و به او می‌گویند که برای درک زیارت شعبانیه امام حسین علیه السلام به کربلا رفته است.^{۳۰}

۱۷. اولین خانواده علوی ساکن کربلا، خانواده سید ابراهیم مُجاب یا همان سید ابراهیم کوفی بودند. سید ابراهیم، از نسل امام موسی بن جعفر علیه السلام بود که در قرن سوم هجری می‌زیسته است. پیش از وی سادات و علویان به سبب ترس از سرکوب شدن نمی‌توانستند در کربلا ساکن شوند. شاید علت ملقب شدن فرزندان سید ابراهیم به «حائری» نیز سکونت آنان در کنار حائر حسینی بوده باشد.^{۳۱}

۱۸. اولین بار که شیعیان توانستند آزادانه به زیارت امام حسین علیه السلام بروند، در زمان امامت علی بن موسی الرضا علیه السلام و پس از پذیرش ولایت‌عهدی از سوی آن حضرت بود.
۱۹. اولین حاکمی که زیارت امام حسین علیه السلام را جرم اعلام کرد و برای آن مجازات قرار داد، متوکل عباسی بود (۲۳۶ ق).^{۳۲}

۲۰. اولین نقیب^{۳۳} کربلا «ابوجعفر احمد بن ابراهیم» نوه سید ابراهیم مُجاب بود. اسامی نُقباء که سرپرست سادات بودند در کتاب «عمدة الطالب» اثر «احمد بن مهنای داودی» نقل شده است. در اواخر قرن سوم هجری بود که حضور پرشمار سادات در کربلا موجب پیدایش چنین منصبی شد. این منصب پس از احمد به شخصی به نام «ابو فویره» رسید.^{۳۴}

۲۱. اوّلین طلاکاری در حرم حسینی به تاریخ ۹۱۴ق بازمی‌گردد. به دستور شاه اسماعیل صفوی حواشی ضریح مطهر امام حسین علیه السلام طلاکاری شد. شاه اسماعیل نیز دوازده قنديل طلا به حرم مطهر هدیه کرد.

۲۲. اوّلین ضریح نقره‌فام مرقد مطهر امام حسین علیه السلام در سال ۹۳۲ق به دستور «شاه اسماعیل صفوی» نصب شد. البته بعدها این ضریح دوباره به صورت چوبی در آمد.

۲۳. اوّلین بانی طلا شدن گنبد حرم امام حسین علیه السلام «سلطان آقا محمدخان قاجار» بود. او اصلاحات وسیعی در حرم مطهر امام حسین علیه السلام در سال ۱۲۰۷ق یعنی ۹ سال پیش از حمله وهابی‌های نجد انجام داد.

۲۴. اوّلین بانی طلا شدن دو گلدسته حرم مطهر امام حسین علیه السلام همسر آقا محمدخان قاجار بود.^{۳۵}

۲۵. اوّلین خادم حرم حسینی «علی بن داود» منسوب از سوی «امّ موسی» مادر هارون الرشید بود. این بانوی گرامی حقوق ماهانه‌ای برای ابن داود قرار داد؛ امّا پس از مدّتی هارون حرم مطهر را تخریب کرد و بنی‌اسد خود متعهد حفظ و حراست از آن شدند و در کربلا سُکنی گزیدند. تا اواسط قرن سوم یعنی دوران خلافت معتضد، این وضع ادامه داشت، تا این که او افتخار خدمت به زائران حسینی را به علوی‌ها داد.

۲۶. اوّلین کلیددار حرم امام حسین علیه السلام از نوادگان سید ابراهیم مُجّاب بود. پس از او ابراهیم مرتضی از نسل حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام متصدّی این امر شد.^{۳۶}

اوّلین طلاکاری در حرم حسینی به تاریخ ۹۱۴ق بازمی‌گردد. به دستور شاه اسماعیل صفوی حواشی ضریح مطهر امام حسین علیه السلام طلاکاری شد. شاه اسماعیل نیز دوازده قنديل طلا به حرم مطهر هدیه کرد.

شارع العلقمي

۲۷. اوّلین غارت اموال خزانه حرم امام حسین علیه السلام توسط متوکل عباسی صورت گرفت. متوکل می گفت: «قبر نیاز به مال و خزانه ندارد!» پس از او مسترشد عباسی در سال ۵۳۶ق مرتکب این عمل شنیع شد.

۲۸. اوّلین کسی که مسروقات را به خزانه بازگرداند، منتصر فرزند متوکل بود (۲۴۷ ق).^{۳۷}

۲۹. اوّلین سارق موقوفات حرم امام حسین علیه السلام «ضبّه بن محمد اسدی» بود. او به شیوه دزدان و راهزنان همراه با برخی بیماردلان به کربلا حمله کرد و خزانه را تخریب و اموال اشیاء وقفی در حرم مانند فرش و چراغ‌ها را با خود بُرد.^{۳۸}

۳۰. اوّلین حاکمی که کربلا را تحت الحفظ حکومت قرار داد «عضدالدوله بویه» بود (۳۶۹ ق). او پس از حمله ضبّه به کربلا چنین تصمیمی گرفت. «عضدالدوله» سپاهی را به «عین تمر» مقرّ فرماندهی ضبّه فرستاد و آنان شبانه او را دستگیر کردند؛ اما کاری با خانواده‌اش نداشتند. ضبّه نیز اموال مسروقه و غارت شده را بازگرداند.^{۳۹}

۳۱. اولین کسی که بانی ساخت یک خزانة قفل و بست دار و محکم برای حرم امام حسین علیه السلام شد، عضدالدوله بویه بود.^{۴۰}

۳۲. اولین حمله وهابی‌ها به کربلا که هزاران کشته و مجروح در پی داشت، در سال ۱۲۱۶ق واقع شد. «مسعود بن عبدالعزیز» وهابی نجدی سپاهی از منطقه نجد فراهم کرد و به سوی کربلا گسیل داشت. این سپاه متشکل از ششصد پیاده نظام و چهارصد سواره نظام بود که با آنها به عراق حمله کرد و شهر کربلا را محاصره نمود. در این روز بیشتر مردم برای بزرگداشت هجدهم ذی‌الحجه (عید غدیر) به نجف رفته بودند و شهر خلوت بود. مسعود بین چهار تا پنج‌هزار نفر از مردم را اعم از پیر و جوان و زن و مرد و کودک به شهادت رساندند. فقط کسانی نجات یافتند که توانسته بودند فرار کنند یا در پناهگاهی خود را پنهان کنند. حرم مطهر امام حسین علیه السلام صدمه جدی دید و اموال حرم به غارت رفت. ضریح چوبی را شکستند و از سوزاندن چوبش برای درست کردن قهوه استفاده کردند. سربازان با اسب به داخل حرم و حتی روضه منوره رفت و آمد داشتند و برخی اسب‌ها را در صحن مطهر رها کردند.

پس از این جنایات، تعمیرات بسیاری در حرم انجام شد. سلطان فتحعلی‌شاه قاجار به ارشاد و راهنمایی مرجع بزرگ شیخ جعفر کاشف‌الغطاء اقدامات وسیعی برای بازسازی این مکان مقدس انجام داد.

اولین کسی که برای شهر کربلا برج و بارو ساخت «آیت‌الله سید علی طباطبائی» (صاحب ریاض) بود. وی به سال ۱۲۱۷ق و پس از حمله گسترده وهابی‌ها به کربلا این طرح را اجرا کرد.

۳۳. اولین کسی که برای شهر کربلا برج و بارو ساخت «آیت‌الله سید علی طباطبائی» (صاحب ریاض) بود. وی به

سال ۱۲۱۷ق و پس از حمله گسترده وهابی‌ها به کربلا این طرح را اجرا کرد. دور تا دور کربلا دیواری کشیده شد و مجموعاً شش دروازه تعیین گردید. بعدها یک دروازه به طرف نجف اشرف باز شد که تعداد درب‌ها به هفت رسید. «محلّه عباسیه» در کنار درب هفتم شکل گرفت.^{۴۱}

۳۴. اوّلین سلطانی که در کربلا دفن شد «طاهرشاه» از امرای هند بود (۹۵۷ق) که پیکرش با مقدار زیادی از هدایا و اشیای گران‌قیمت به کربلا منتقل شد.^{۴۲}

۳۵. اوّلین وزیری که در کربلا دفن شد «ابوعباس کافی» وزیر ایرانی تبار بود که این اقدام براساس وصیت او انجام گرفت (۳۹۹ق).^{۴۳}

۳۶. اوّلین باری که واقعه کربلا به نمایش درآمد، در دوره علامه مجلسی رحمته‌الله و به دستور ایشان بود و علمای پس از ایشان نیز این اقدام علامه را تأیید کرده و تکرار نمودند.^{۴۵،۴۴}

پی‌نوشت‌ها:

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۲، ص ۱۴۰.
۲. تاریخ کربلا، ص ۵۰.
۳. کربلا؛ شهر حسین، ص ۱۱. یاقوت حموی معتقد است اولین کسی که کربلا را به عنوان یک پایگاه نظامی در آورد «خالد بن ولید» بوده است. (معجم البلدان، ج ۴، ص ۴۴۵).
۴. ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، ج ۴، ص ۲۵؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۴، ص ۳۳.
۵. تاریخ طبری، ج ۶، ص ۲۴۲.
۶. همان، ص ۲۴۳.
۷. مقریزی، الخطط، ج ۲، ص ۲۸۷.
۸. الکامل فی التاریخ، ج ۴، ص ۲۷؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۲۷.
۹. تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۴۰.

۱۰. سلمان هادی آل طعمه، تراث کربلا، ص ۲۶۲.
۱۱. ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۲، ص ۲۱۷؛ مقتل خوارزمی، ج ۲، ص ۱۳.
۱۲. ابراهیم بن عبدالله حموی، اوائل، ص ۴۸.
۱۳. محمدباقر مدرس، کربلا شهر حسین، ص ۱۳۷.
۱۴. جعفر خلیلی، موسوعه عتبات المقدسه، ج ۸، ص ۲۵۷. شیخ طوسی در رجالش می نویسد: «اولین زائر قبر حسین علیه السلام جابر بن عبدالله انصاری است، ولی ظاهراً جابر اولین زائر مرقد حسین علیه السلام در اربعین بوده است».
۱۵. تاریخ کربلا، ص ۵۰.
۱۶. کربلا، شهر حسین، ص ۲۲۸.
۱۷. بحارالانوار، ج ۱۰، ص ۱۶۷.
۱۸. محمد مهدی حائری، شجره طوبی، ص ۱۸۷.
۱۹. تاریخ طبری، ج ۷، ص ۶۶؛ کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۶۳۵.
۲۰. کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۶۳۷.
۲۱. کربلا شهر حسین، ص ۱۴۹.
۲۲. بنی اَسَید یا بنی اَسَد قبیله ای عرب و مشهورند که به جدشان «اسد بن خُزَیمه» منسوب هستند. آنها چند زیرشاخه دارند، اما مهم ترین شان بطنی است که به ابن حسن علی بن مزید اَسَدی می رسد و فرزندانش به «بنی مزید» معروف هستند. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله به دامادی این طایفه درآمده است. برخی می گویند این طایفه در قرن هشتم (۵۴۵ ق) منقرض شده است.
۲۳. کربلا، شهر حسین، ص ۱۷ و ۲۱، به نقل از کنز المصابب اثر ابن قولویه و کتاب المزار اثر شیخ مفید روایتی از ابی حمزه ثمالی و دیگری به نقل از صفوان بن مهران جَمَّال نقل کرده که می گویند: «هرگاه خواستی قبر حسین علیه السلام را زیارت کنی (زیارت بخوانی) از زیر سقف بیرون برو و چنین بگو...» یا روایتی که می گویند: «در کنار درب شرقی حرم بایست و تکبیر بگو...».
۲۴. موسوعه عتبات، ج ۸، ص ۲۵۹.
۲۵. همان؛ کربلا شهر حسین، ص ۳۷.
۲۶. سفرنامه ابن بطوطه، ص ۲۳۳.
۲۷. کربلا شهر حسین، ص ۳۴.
۲۸. سید محسن امین عاملی، اعیان الشیعه، ج ۴، ص ۳۰۴؛ بحارالانوار، ج ۱۰، ص ۲۹۴.

۲۹. تاریخ طبری، حوادث سال ۲۳۶ق.
۳۰. موسوعه عتبات، ج ۸، ص ۲۵۸. در صفحه ۱۹۹ از کتاب «کربلا شهر حسین» آمده است: اولین کسی که قبر مطهر امام حسین علیه السلام را از روی دشمنی «نبش» کرد، موسی بن عباس هاشمی، امیر کوفه بوده است. (فیه تأمل)
۳۱. سید حسین صدر، نزهة الحرمین، ص ۳۶.
۳۲. موسوعه عتبات، ج ۸، ص ۲۵۸.
۳۳. از جمله شرایط نقیب، این است که به انساب سادات نسلی پس از نسلی دیگر مطلع باشد و خیرات و موقوفات را میان فقرای از سادات توزیع کند. نقیب دفتر مخصوصی داشت که اسامی تمامی سادات در آن ثبت شده بود.
۳۴. کربلا شهر حسین، ص ۹۲.
۳۵. تاریخ کربلا، ص ۴۳۵.
۳۶. کربلا شهر حسین، ص ۶۵.
۳۷. میرزا محمد تقی سپهر، نسخ التواریخ، ص ۴۳۸.
۳۸. تاریخ کربلا، ص ۱۱۳.
۳۹. کامل این اثر، حوادث سال ۳۶۹ق.
۴۰. همان.
۴۱. موسوعه عتبات، ج ۸، ص ۲۵۹.
۴۲. کربلا شهر حسین، ص ۱۵.
۴۳. همان، ص ۳۷.
۴۴. در نقلی آمده است که پسرش به علوی‌های ساکن کربلا نوشت که در ازای پانصد هزار دینار قبری را به او بفروشد تا جسد پدرش را در آن دفن کند؛ اما پاسخ علوی‌ها این بود که این مرد به جد ما پناهنده شده و ما در ازای آن قبر، پولی از شما نمی‌خواهیم و حتی مقداری از خاک کربلا را نیز برای پسر ابوعباس فرستادند.
۴۵. تا این اواخر نیز علمای کربلا همچون شیخ زبیدی نمایش‌های دینی مانند بازسازی غدیر یا بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله را در کربلا اجرا می‌نمودند و خود کارگردانی آن را بر عهده داشتند.